

Vineta Vizule

Strādā vesels un drošs!

**Darba aizsardzības prasības
uzņēmumos un šo jomu
regulējošie normatīvie akti**

LIETIŠKĀS
INFORMĀCIJAS
DIENESTS

I Z D E V N I E C Ī B A

Rīga 2009

UDK 331.4

Vi 985

Vineta Vizule

Strādā vesels un drošs!

**Darba aizsardzības prasības uzņēmumos
un šo jomu regulējošie normatīvie akti**

© Vineta Vizule, 2009

© SIA «Lietišķās informācijas dienests», 2009

Literārā redaktore Kristīne Genderte

Maketētājs Arvis Villa

Vāka dizains Arvis Villa

Grāmatu nodaļas vadītāja Rita Baroniņa

Visas tiesības aizsargātas. Aizliegts jebkādu grāmatas daļu reproducēt jebkādā formā un veidā bez rakstiskas autortiesību turētāja atļaujas.

Izpests tipogrāfijā SIA «Informatīvā biznesa centrs»

Izdevējs: SIA «Lietišķās informācijas dienests»

Adrese: Graudu ielā 68, Rīgā, LV-1058

Tālrunis 67606110

Fakss 67606120

www.lid.lv

ISBN 978-9984-826-57-8

Saturs

Priekšvārds	7
Ievads	9
Darba aizsardzības organizēšana uzņēmumā	10
Darba vides risku novērtēšana	12
▶ Ieteicamā metodika darba vides risku novērtēšanai	13
Darba aizsardzības pasākumu plāns	19
▶ Darbinieku informēšana par darba aizsardzības pasākumiem	20
Darba aizsardzības instruktāžas	20
▶ Instrukciju izstrādes process	23
▶ Instrukciju rekomendējamo saturs	24
Darba aizsardzības speciālisti un to apmācība	26
▶ Kompetentās institūcijas, kompetentie speciālisti	27
Individuālie aizsardzības līdzekļi	29
Drošības zīmes un to lietojums	29
Obligātās veselības pārbaudes	30
▶ Vakcinācija pret arodinfekcijām	32
▶ Arodslimības	32
▶ Darba devēja pienākumi	33
Nelaiemes gadījumu izmeklēšana un uzskaitē	33
▶ Nelaiemes gadījuma izmeklēšanas komisija	35
Atbildība par darba aizsardzības prasību ievērošanu	35
Darba aizsardzības jomu regulējošo tiesību aktu saraksts	36
▶ Likumi	36
▶ Ministru kabineta noteikumi	36
▶ Normatīvo aktu projekti	38

Būtiskākās izmaiņas MK noteikumos Nr. 219 «Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude»	38
Būtiskākās izmaiņas MK noteikumos «Darba aizsardzības prasības darbavietās»	39
Paredzami grozījumi Darba aizsardzības likumā	40
Pārbaudes lapa uzņēmuma darba aizsardzības dokumentācijas sakārtošanai	42
I Pielikums	
Darba aizsardzības likums	44
Likums «Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām»	56
MK noteikumi Nr. 359 «Darba aizsardzības prasības darbavietās»	71
Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (14. 05. 2008.)	95

II CD ROM Pielikums

- ▶ Darba instruktāžas žurnāla paraugs (skatīt 2-1.doc)
- ▶ Ievadapmācības žurnāla paraugs (skatīt 2-2.doc)
- ▶ Darba aizsardzības instrukciju satura un struktūras paraugs (skatīt 2-3.doc)
- ▶ Nelaiemes gadījumu darba uzskaites žurnāla paraugs (skatīt 2-4.doc)
- ▶ Akts par nelaiemes gadījumiem darbā (skatīt 2-5.doc)
- ▶ Izziņa par nelaiemes gadījumiem (skatīt 2-6.doc)
- ▶ Darba vietas apsekošanas pieraksti (skatīt 2-7.doc)
- ▶ Obligātās veselības pārbaudes karte (skatīt 2-8.doc)
- ▶ Darba vides risku novērtējums (skatīt 2-9.doc)
- ▶ Darba vietas vai darba veida pārbaude un tajā esošo darba vides faktoru noteikšana un to novērtēšana.
Jautājumu lapa atbilstības pārbaudei Ministru kabineta 2007. gada 2. oktobra noteikumiem Nr. 660 «Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība» saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 7. panta ceturto daļu (skatīt 2-10.doc)
- ▶ Jautājumu lapa atbilstības pārbaudei Ministru kabineta noteikumiem Nr. 372 «Darba aizsardzības prasības, lietojot individuālos aizsardzības līdzekļus» saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 25. panta 3. punktu (skatīt 2-11.doc)
- ▶ Informatīvā anketa MK noteikumi Nr. 344
«Darba aizsardzības prasības, pārvietojot smagumus» darba aizsardzības prasību izpildes kontrolei (skatīt 2-12.doc)
- ▶ Jautājumu lapa atbilstības pārbaudei Ministru kabineta 2002. gada 19. marta noteikumiem Nr. 125
«Darba aizsardzības prasības darbavietās» saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 25. panta 1. punktu (skatīt 2-13.doc)

MĀCĪBU CENTRS "BUTS"

**Nestāvi uz vietas –
IZGLĪTOJIES profesionālajos KURSOS!**

ĪSUMĀ PAR MUMS:

- Vadošais profesionālās izglītības centrs Latvijā.
- 18 gadu darba pieredze.
- Vairāk nekā 200 profesionālās izglītības programmas.
- Filiāles visās lielākajās Latvijas pilsētās.

MĀCĪBU CENTRS „BUTS” PIEDĀVĀ:

- Profesionālā apmācība:
1., 2. un 3. kvalifikācijas līmenis,
profesionālā pilnveide
- Pārkvalifikācija
- Kvalifikācijas paaugstināšana
- Atestācija
- Pārātestācija
- Kursi un semināri
- E-studijas
<http://e-studijas.buts.lv>

www.buts.lv

**Ieskaties
zinību avotā!**

***Apmācība notiek latviešu
un krievu valodā!***

Meklē mūs visā Latvijā!

**Lāčplēša iela 125, Rīga
t. 67221736
f. 67221744
info@buts.lv
www.buts.lv
<http://e-studijas.buts.lv>**

Priekšvārds

Darba aizsardzība — nodarbināto drošība un veselība darbā. Skan tik īsi un lakoniski, bet cik daudz tas ir radījis un joprojām rada dažādas sekas. **Darba vides risks** — varbūtība, ka nodarbināto drošībai vai veselībai darba vidē var rasties kaitējums, un šā kaitējuma iespējamā smaguma pakāpe. Taču — cik bieži negribam un nevēlamies par to pat aizdomāties, kur nu vēl kaut ko darīt, tāpēc mums ir **darba aizsardzības pasākumi** — preventīvi tiesiski, saimnieciski, sociāli, tehniski un organizatoriski pasākumi, kuru mērķis ir izveidot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi un novērst nelaimes gadījumus darbā un arodslimības. Viss skan ļoti vienkārši, taču, kad sākam dalīt prioritātes, darba aizsardzība ne vienmēr ir šā saraksta sākumā. No jauna par to aizdomājamies tikai tad, kad ir noticis jau neatgriezenisks process.

Varētu šķist, ka viss patiešām ir tikai pelēkās krāsās. Nē — tā nav. Ir daudzas iestādes un uzņēmumi, kas darba aizsardzību ir izvirzījuši par prioritāti, ir saņēmuši godalgas un galu galā paši guvuši gandarījumu par labi padarītu darbu.

Šobrīd mēs redzam, ka darba aizsardzība ir liela sistēma ar savu Darba aizsardzības likumu, MK noteikumiem un citiem šo jomu reglamentējošiem dokumentiem. Ikvienam ir nācies lielākā vai mazākā mērā saskarties ar kādu no šīs jomas jautājumiem. Ne vienmēr iespējams uzreiz sniegt atbildi, jo dažreiz nepieciešams jautājumu pārzināt līdz pat niansēm.

Instrukcijas, rīkojumi, noteikumi, žurnāli, plāni un atskaites. Arī par šādiem jēdzieniem katrā darbavietā runā darba aizsardzības speciālists, bet ne vienmēr ir vēlēšanās uz klausīt teikto, lasīt doto un ievērot prasīto, taču, ja spējam atvēlēt tam laiku, saprotam, ka tas nav nekas neiespējams. Arī šos jautājumus reglamentē Darba aizsardzības noteikumi.

Visbeidzot katrs vismaz reizi ir stājies darbā un vismaz reizi ir rakstījis iesniegumu, paskaidrojumu vai citu lietvedības dokumentu. Ne vienmēr mēs esam apmierināti ar birokrātiju, sīkumainību vai dokumentu daudzumu. Un atkal — ja mēs atvēlētu tikai nedaudz laika un izlasītu katru rakstīto rindiņu — ne tikai katru otro un dokumenta beigās, tad mūsu zināšanu līmenis par konkrēto dokumentu būtu gandrīz vienāds ar darba devēja līmeni, jo ikvienam — gan darba devējam, gan darba ņēmējam — ir tiesības un pienākumi. Jūs teiksiet tās nezinām, bet nezināšana neatbrīvo no atbildības. Nāksies vainot vien sevi pašu. Tas nozīmē, ka katram laiku pa laikam vajag mācīties, atkārtot jau iegūtās zināšanas un papildināt tās no jauna.

Es priecājos, ka sērijā «Praktiski padomi» radusies iespēja veltīt grāmatu arī darba aizsardzībai un skaidrot normatīvo aktu prasības, kas attiecas uz katru darba devēju un darba ņēmēju.

Mācību centra «Buts»
Darba aizsardzības nodaļas vadītāja
Rudīte Veitmane

Ievads

Darba devējam saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu jāveic daudzi pasākumi, kuru mērķis ir izveidot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi un novērst nelaimes gadījumu iespējamību darbavietā un nodarbināto saslimšanu ar arodslimībām.

2008. gada 14. maijā stājās spēkā grozījumi «Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā», kas paaugstināja sodus darba devējam par darba tiesisko attiecību regulējošo normatīvo aktu, cita starpā arī darba aizsardzības jomā, neievērošanu un pārkāpšanu. Taču darba vides sakārtošana jāveicina ne tikai ar iespējamām soda sankcijām. Darba devējam jāapzinās, ka drošā, komfortablā vidē cilvēkiem ir daudz patīkāmāk ne vien uzturēties, bet arī veikt savus tiešos pienākumus — tātad, vienlaikus nodrošinot veselībai nekaitīgu darba vidi, iespējams uzlabot arī katra darbinieka veikumu. Diezin vai darbs sekmēsies, piemēram, sasmakušās, šaurās telpās ar vāju apgaismojumu, pie darbagalda, kas teju draud sabrukt, turklāt telpā nemitīgi dzirdami skaļi trokšņi, jūtams caurvējš un no blakustelpu remontdarbiem vibrē grīda.

Tikpat svarīgi darba devējam ir sekot līdzi, lai darbinieks nebūtu pakļauts nemitīgai psiholoģiskai slodzei, mūsdienās tik aktuālajai izdegšanai, jo arī šie faktori ilgtermiņā iespaido darba rezultātus. Darba devēja uzdevums ir arī rūpēties par labvēlīgu psiholoģisko mikroklimatu, nevis to sarežģīt.

Neatkarīgi no uzņēmuma specifikas, darba aizsardzības struktūras organizācijas un pienākumiem **par nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā ir atbildīgs darba devējs.**

Šajā grāmatā galvenokārt atgādināsim par darba aizsardzības prasību pamatiem, kas attiecas gandrīz uz visiem komercdarbības veidiem, bet it īpaši uz nelieliem uzņēmumiem, piemēram, birojiem ar darbinieku skaitu līdz 50 cilvēkiem. Šajā izdevumā netiks ietvertas prasības tiem uzņēmumiem, kas veic paaugstinātas bīstamības darbības, kur strādā liels skaits cilvēku un kur darba aizsardzības sistēmas nodrošināšanai darba devējs piesaista kompetentas institūcijas vai kompetentus speciālistus.

Darba aizsardzības organizēšana uzņēmumā

Ir gadījumi, kad darba vides drošībai un nekaitīguma uzlabošanai nav nepieciešami lieli ieguldījumi — vajag tikai vērīgāk palūkoties apkārt un novērtēt potenciālās nelaimes iespējas, tāpat kā to darām, kad ģimenē aug mazi bērni. Nenostiprināts plaukts, atlupis grīdceļņa stūris, no sienas izrauta elektrības kontakta rozete — tie var radīt apdraudējumu arī pieauguša cilvēka veselībai vai pat dzīvībai, nemaz nerunājot par bīstamām tehnoloģiskām iekārtām vai darbu augstumā.

Atšķirībā no ģimenes locekļu intuitīvajām iespējamo risku apjausmām, darba devējam uzņēmumā jāievieš noteikta **darba aizsardzības sistēma** un jānodrošina tās darbība, kā tas paredzēts normatīvajos aktos. Likumu un Ministru kabineta noteikumu uzskaitījums par drošas darba vides izveidi, darbinieku veselības aizsardzību ir visai garš, turklāt saistoši var būt ne tikai šajā grāmatā norādītie tiesību akti, bet vēl virkne citu tiesību aktu atkarībā no komercdarbības veida, veicamo darbu specifikas un darba vides riska īpatnībām.

Valsts darba inspekcijas (VDI) apkopotā nelaimes gadījumu darbā un arodslimību statistika liecina, ka galvenais daudzu nelaimes gadījumu un arodslimību cēlonis ir nevēriga darba devēju un nodarbināto attieksme pret darba drošību. Daudzos uzņēmumos nav novērtēti darba vides riski vai arī novērtēšana veikta formāli. Uzņēmumos trūkst speciālistu, kas spētu kompetenti novērtēt risku un organizēt nepieciešamos arodveselības pasākumus.

Saskaņā ar Darba aizsardzības likuma prasībām katram darba devējam jāveic tiesību aktos noteiktie preventīvie pasākumi, jā rūpējas, lai arī nelielas neatbilstības vai sīki negadījumi nepaliktu bez pienācīgas uzmanības. Arī nodarbinātajiem precīzi jāievēro darba aizsardzības noteikumi un jā rūpējas par savu un apkārtējo personu drošību un veselību darbā. Savukārt darba devējam ir pienākums sadarboties ar strādājošajiem, izzināt viņu vajadzības, lai nodrošinātu nekaitīgu darba vidi un darba apstākļus.

Darba vide uzņēmumos jāveido, ievērojot Darba aizsardzības likumā noteiktos vispārējos principus, piemēram, **bīstamo aizstāt ar drošu vai mazāk bīstamu**. Ja vien ir izvēle, jālieto mazāk kaitīgas vielas,

mazāk trokšņainas iekārtas, drošāki mehānismi, darba rīki, paņēmieni. **Novērst vai mazināt darba vides riska cēloņus un to rašanās avotus.** Ja nav iespējams pilnīgi novērst riska faktoros, jāveic pasākumi, lai tos ierobežotu.

Lai izveidotu darba aizsardzības sistēmu, darba devējam vajadzētu rīkoties pēc šādas shēmas:

1. solis:

Darba vides risku novērtēšana — riska faktoru konstatēšana — riskam pakļauto darbinieku noteikšana — riska īpatnību un apjoma izvērtēšana — nepieciešamo darba aizsardzības pasākumu noteikšana;

2. solis:

Darba vides risku iekšējā uzraudzības plānošana — risku novērtēšana — uzraudzības īstenošana — uzraudzības pilnveidošana;

3. solis:

Darba aizsardzības organizatoriskās struktūras izveide:

- ▶ Ja uzņēmumā nodarbināti **ne vairāk par 10 darbiniekiem**, darba aizsardzības speciālista pienākumus var veikt pats uzņēmuma vadītājs;
- ▶ Ja uzņēmumā ir 10—49 nodarbinātie, jānorīko darba aizsardzības speciālists;
- ▶ Ja uzņēmumā ir 50 un vairāk nodarbinātie, darba devējam jānorīko divi vai vairāki darba aizsardzības speciālisti, bet, kur tas ir nepieciešams, jāizveido arī darba aizsardzības struktūrvienība vai arī jāpieaicina no malas kompetents speciālists, vai kompetenta institūcija;

4. solis:

Konsultācijas ar nodarbinātajiem vai viņu izvēlētajām uzticības personām par darba aizsardzību. Darba devēja pienākums ir informēt par darba vides riskiem un veicamajiem aizsardzības pasākumiem un nodrošināt darbiniekus, cita starpā arī darba aizsardzības speciālistus, ar visu vajadzīgo informāciju par darba aizsardzību.